

Sveriges psykologiska försvar

Ett medborgerligt ansvar?

Abstract

During the past decade the security policy situation in Sweden has deteriorated to a point where the circumstances resemble the early 1950s, which has created a need for a strong psychological defense. The population contributes with essential conditions to the country's resilience through strategies and abilities. Citizens therefore have a special role in creating stability in times of threats and crisis. Therefore the purpose of this thesis is to study how the Swedish state has presented the citizen role in respect to the psychological defense during 1952-1953 and 2017-2018. The study aims to compare the time periods to find possible idea changes. The theoretical framework is designed by citizen norms and the thesis utilizes idea-analysis as its method with the V.D.P-Triad as an analytical tool. The empirical material in which the study is based, consists of official governmental reports and folders from government agencies where the result illustrates both clear similarities and differences in ideas. The conclusion of this thesis is that the state imposed a more distinct citizen role in the psychological defense during the first period of time, 1952-1953.

Keywords: Psykologiskt försvar, Medborgarnormer, Medborgarskap, Idéanalys, V.D.P-Triaden
Word count: 9512

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	2
1.1.1 Syfte.....	2
1.1.2 Frågeställning.....	2
2. Teori.....	3
2.1 Medborgarskapets framväxt och förändring.....	3
2.2 Studiet av medborgarens roll.....	4
2.2.1 Definition av medborgarnormer.....	6
3. Bakgrund.....	7
3.1 Det psykologiska försvarets framväxt.....	7
3.2 Det psykologiska försvaret idag.....	8
4. Tidigare forskning.....	9
4.1 Statlig forskning om det psykologiska försvaret i Sverige och medborgarens roll.....	9
4.2 Forskning om medborgarens roll i totalförsvaret och i krishanteringen.....	10
4.3 Relevans.....	10
4. Metod och material.....	12
4.1 Avgränsning.....	12
4.2 Metod.....	12
4.2.1 Kvalitativ textanalys.....	12
4.2.1.1 Idéanalys.....	12
4.2.2 V.D.P-Triaden.....	13
4.2.3 Tabell 1: Analysschema.....	14
4.2.4 Reliabilitet.....	15
4.3 Material.....	15
4.3.1 Tillvägagångssätt.....	16
5. Empirisk analys.....	17
5.1 Analys av “SOU 1953:27”.....	17
5.1.1 Värderingar.....	17
5.1.1.1 Delaktighet.....	17
5.1.1.2 Laglydighet.....	18
5.1.1.3 Kritisk rationalism.....	18
5.1.1.4 Solidaritet.....	18
5.1.2 Beskrivningar.....	19
5.1.3 Föreskrifter.....	20
5.1.4 Tabell 2: Sammanfattning “SOU 1953:27”.....	20

5.2 Analys av “Om kriget kommer” 1952.....	21
5.2.1 Värderingar.....	21
5.2.1.1 Delaktighet.....	21
5.2.1.2 Laglydighet.....	21
5.2.1.3 Kritisk rationalism.....	22
5.2.1.4 Solidaritet.....	22
5.2.2 Beskrivningar.....	22
5.2.3 Föreskrifter.....	23
5.2.4 Tabell 3: Sammanfattning “Om kriget kommer” 1952.....	24
5.3 Analys av “Ds 2017:66”.....	25
5.3.1 Värderingar.....	25
5.3.1.1 Delaktighet.....	25
5.3.1.2 Laglydighet.....	25
5.3.1.3 Kritisk rationalism.....	25
5.3.1.4 Solidaritet.....	26
5.3.2 Beskrivningar.....	26
5.3.3 Föreskrifter.....	26
5.3.4 Tabell 4: Sammanfattning “Ds 2017:66”.....	27
5.4 Empirisk analys av “Om krisen eller kriget kommer” 2018.....	28
5.4.1 Värderingar.....	28
5.4.1.1 Delaktighet.....	28
5.4.1.2 Laglydighet.....	28
5.4.1.3 Kritisk rationalism.....	28
5.4.1.4 Solidaritet.....	29
5.4.2 Beskrivningar.....	29
5.4.3 Föreskrifter.....	29
5.4.4 Tabell 5: Sammanfattning “Om krisen eller kriget kommer” 2018.....	30
6. Resultat.....	31
6.1 Tabell 6: Sammanfattat resultat.....	31
7. Diskussion.....	32
7.1 Den förändrade medborgarrollen.....	32
8. Slutsatser.....	37
8.1 Vidare forskning.....	38
9. Litteraturförteckning.....	39
9.1 Primärmaterial.....	39
9.2 Sekundärmaterial.....	39

1. Inledning

Det utrikespolitiska läget har försämrats drastiskt under de senaste åren och beskrivs idag som mycket instabilt. Det har resulterat i betydande politiska konsekvenser, vilket exempelvis den stora upprustningen av Sveriges totalförsvaret skildrar (Regeringskansliet 2024a). Det psykologiska försvaret har genom denna utvecklingen stärkts och utgör nu återigen ett mycket aktuellt område inom det svenska totalförsvaret och inom säkerhetspolitiken (MPF 2023, s.2).

Det psykologiska försvaret var dock ett mycket högt prioriterat område redan under kalla kriget. Flera likheter från de senaste åren och 1950-talet har även påvisats i det säkerhetspolitiska läget. Samhället står nu igen inför konkreta hot (Petersson 2018, s.7). Det finns emellertid betydande skillnader i dess karaktär. Från att väpnade angrepp historiskt haft en central betydelse, har det digitaliserade medielandskapet resulterat i att cyberattacker nu utgör hot mot det moderna samhället (SOU 2020:29, s.135-136). Det förändrade samhällsklimatet och den utvecklade kommunikationstekniken påverkar alla i samhället, då människor till exempel enklare kan få tag i en större mängd information. Det väcker ett intresse av att studera hur medborgarnas roll i det psykologiska försvaret har påverkats av förändringarna. Har medborgarna fått en annan roll i det svenska psykologiska försvaret på senare år, eller hur presenterar staten befolkningens uppgift?

Trots ämnets höga aktualitet finns det en relativt begränsad forskning i ämnet. Samtidigt som det är av hög relevans att studera, då en motståndskraftig befolkning förklaras vara essentiellt för att Sverige ska kunna hantera krig och kriser (SOU 2020:29 s.133). Uppsatsen syftar till att svara på frågan kring hur medborgarens roll har presenterats, utifrån studiens fyra medborgarnormer: *delaktighet, laglydighet, kritisk rationalism* och *solidaritet*. Studien analyserar statliga utredningar och broschyrer från åren 1952-1953 och 2017-2018. Studiens tidsperioder konstruerar en historisk prägel i uppsatsen samtidigt som det resulterar i ett komparativt inslag, för att kunna studera om medborgarens roll i det psykologiska försvaret har genomgått idéförändringar.

1.1 Syfte och frågeställning

1.1.1 Syfte

Utifrån det förändrade säkerhetspolitiska läget och de nya dimensionerna av medielandskapet har det psykologiska försvaret behövt moderniseras. Studiens syfte är att studera hur medborgarens roll under det tidiga 1950-talet och sena 2010-talet har presenterats. För att studera om medborgarens roll har genomgått idéförändringar kommer innehållet i idéerna som den enskilda har presenterats utifrån i olika statliga utredningar och broschyrer att analyseras. Studien innefattar ett komparativt inslag mellan de olika tidsperioderna, för att möjliggöra att likheter och skillnader i den medborgerliga rollen kan studeras.

1.1.2 Frågeställning

Hur har svenska myndigheter presenterat medborgarens roll i det psykologiska försvaret under åren 1952-1953 och 2017-2018?

2. Teori

I följande kapitel kommer medborgarbegreppet att presenteras samt preciseras genom att uppsatsens medborgarnormer förklaras.

2.1 Medborgarskapets framväxt och förändring

Medborgarbegreppet präglas av en flertydighet och begreppsanvändningen beskrivs variera beroende på dess sammanhang (*Filosofiska rummet*, 2021). Christian Fernández förklarar att medborgarskapsbegreppet är beständig, då det finns en stark historisk anknytning. Samtidigt som det är ett begrepp som har utvecklats över tid, vilket resulterar i en föränderlig karaktär (Fernández 2005, s.52). En civil, social och politisk dimension är dock något som termen ofta presenteras utifrån (Gynnerstedt 2001, s.340).

Den politiska dimensionen växte fram i antikens Grekland då grundläggande värderingar om civilsamhällets roll i det politiska systemet utvecklades, vilket fortfarande utgör begreppets kärna idag. I antikens Grekland bildades även idéer kring den aktiva och engagerade medborgaren i den offentliga miljön (SOU 1999:77, s.11, 257-258). Samtidigt som medborgarskapets gemenskapsanda även formades, då beroendet mellan medborgarna och staden var väsentligt (Fernández 2005, s.53). Det romerska riket beskrivs ha fortsatt utveckla det mer formella medborgarskapet med en tydligare juridisk dimension, samtidigt som en social dimension istället utvecklats under 1900-talet (*Filosofiska rummet*, 2021). Det moderna medborgarbegreppet har emellertid formats av olika ideologiska strömningar, till exempel från liberalismen med ett stort fokus på rättigheter. Samtidigt som nationalismen försökt skapa en förenande politisk identitet utifrån termen (Fernández 2005, s.56-57).

Historiska spår går att finna i dagens formella medborgarskap, som är fastställt i den första paragrafen i lagen om svenskt medborgarskap. Där står det skrivet att medborgarskapets betydelse är en rättslig förbindelse mellan staten och enskilda individer som innefattar både rättigheter och skyldigheter (SFS 2001:82).

Det beskrivs på så sätt som en grund i det svenska folkstyret samtidigt som det resulterar i en gemenskap mellan medborgare och en samhörighet till nationen (SFS 2001:82).

Samtidigt kan begreppets föränderliga karaktär skildras utifrån påverkan från politiska idéströmningar. Det kan till exempel påvisas genom den inverkan som privatiseringen i samhället haft på medborgarbegreppet. Privatiseringen beskrivs ha resulterat i att människor väljer att se sig själva som kunder istället för samhällsmedborgare (*Filosofiska rummet*, 2024). Konsekvenserna av detta förklaras vara många, speciellt då det är en tydlig åtskillnad i de grundläggande värdena för en medborgare jämfört med en kund. De offentliga värdena byts ut till ekonomiska, vilket kan underminera de gemensamhetsskapande faktorerna. Då kunder agerar utifrån egenintresse till skillnad mot en medborgare som behöver bidra till det gemensamma (SOU 1999:77, s.228-229).

2.2 Studiet av medborgarens roll

Medborgarskapet formas samtidigt av en växelverkan, då både staten och enskilda individer formar mönster och normer kring begreppet (SOU 1999:77, s.258). Ett viktigt inslag i forskningen kring medborgarskap utgörs således av medborgarnormer. Det har fått ett ökat genomslag i internationell forskning. En stark motivering för att studera medborgarens roll utifrån normer, är att samhällsansvar i utredningar och politiska dokument ofta skildras genom olika former av ideal (Petersson 2023, s. 10). Det resulterar i att det är ett lämpligt sätt att studera medborgarens roll i det psykologiska försvaret utifrån. Samtidigt resulterar det i en operationalisering av medborgarbegreppet, då det skapar mätbara variabler som kan användas för att analysera det empiriska materialet (Esaiasson m.fl 2017, s.55). Det är en förutsättning för att medborgarbegreppet i studien ska kunna studeras systematiskt.

Medborgarnormerna har konstruerats utifrån Olof Peterssons rapport "Motståndssanda" från 2023, som är utgiven av myndigheten för psykologiskt försvar. Medborgarnormerna beskrivs ha uppkommit i maktutredningens medborgarundersökningar från år 1987 och 1997. De grundar sig i frågan om vad som är betydande för att man ska vara en bra medborgare (Petersson 2023, s.21).

Olof Petersson ger förslag på potentiella studier inom det psykologiska försvaret där motståndssanda kan analyseras och mätas genom de särskilda medborgarnormerna. Petersson förklarar att begreppet motståndssanda resulterar i en avgränsning, då endast den individuella psykologiska beredskapen studeras och där praktiska förberedelser utesluts som annars är vanligt att studera i samband med individens samhällsansvar (Petersson 2023. S. 17, 26).

Trots att uppsatsen inte ämnar att mäta motståndssanda empiriskt eller utgår ifrån en särskild begreppsanvändning så är det ett fördelaktigt ramverk för studien, då avsikten är att endast studera medborgarens roll i det psykologiska försvaret.

Petersson beskriver att det finns fyra stycken medborgarnormer som kan användas när motståndssanda ska analyseras. De uttrycks vara: *delaktighet, laglydighet, kritisk rationalism* och *solidaritet* (Petersson 2023, s.29).

De två första medborgarnormerna delaktighet och laglydighet förmedlar de grundläggande dimensionerna av det demokratiska medborgarskapet. Då variablerna grundar sig i medborgarskapets utgångspunkter med rättigheter och skyldigheter (Petersson 2023, s.25). Det formella medborgarskapet är av stor vikt att studera då det psykologiska försvaret har sin kärna i att säkra och stärka den svenska demokratin genom att skydda medborgarnas grundläggande fri-och rättigheter (SOU 2020:29, s.131-133). Det motiverar valet av att inkludera variablerna delaktighet och laglydighet i analysen.

Variablerna kritisk rationalism och solidaritet möjliggör även att medborgarbegreppet studeras mer djupgående och att presentationerna av medborgarna i de statliga utredningarna inte enbart undersöks utifrån ett formellt medborgarskap, utan även från sociala aspekter.

2.2.1 Definition av medborgarnormer

Delaktighet innebär att man som medborgare behöver hålla sig uppdaterad samtidigt som det också innebär att den enskilde behöver ta ett egenansvar för att vara delaktig i det politiska systemet, exempelvis genom att gå och rösta och ta egna initiativ (Petersson 2023, s.25).

Laglydighet betonar istället att medborgaren har en plikt att följa samhällets lagar. Ett tydligt exempel är att inte försöka undgå att betala skatt (Petersson 2023, s.25).

Den tredje medborgerliga normen kritisk rationalism beskriver betydelsen av att skapa sin egen uppfattning, samt vikten av att inte påverkas av andra. Ett kritiskt tankesätt förklaras därmed vara av stor betydelse (Petersson 2023, s.25).

Variabeln solidaritet inkluderar istället normer som formulerar att den enskilde bör agera för samhällets bästa, genom att exempelvis handla mindre individualistiskt och inte göra det som endast är gynnsamt för en själv (Petersson 2023, s.25).

3. Bakgrund

I detta avsnitt kommer först det psykologiska försvarets utveckling i Sverige att introduceras. Därefter presenteras en definition av det psykologiska försvaret.

3.1 Det psykologiska försvarets framväxt

Psykologi har alltid haft en betydande roll i krigföring (Petersson 2018, s.9). Begreppen psykologisk försvar och psykologisk krigföring började dock användas i försvarsforskningen under 1940-talet (SOU 2020:29, s.43). För att förstå det psykologiska försvarets framväxt är det av betydelse att studera den utrikespolitiska situationen som präglat Sverige.

Under första världskriget växte betydelsen av psykologisk krigföring då användningen av propaganda ökade markant. Befolkningen kunde påverkas av olika budskap exempelvis genom affischer, vilket resulterade i att folkmeningen kunde brukas som en maktfaktor. I takt med nyhetsförmedlingens fortsatta utveckling blev den psykologiska krigföringen ännu mer betydande under andra världskriget. Då de tillgängliga medierna hade expanderats kunde filmer, flygblad och radiosändningar också användas av antagonistiska aktörer för att påverka medborgarna. Det psykologiska försvaret blev en tydligare politisk fråga år 1948, då det svenska försvaret upptäckte att vilseledande information hade börjat påverka den svenska befolkningen och samhällets gemensamma motståndskraft. Det genererade en politisk uppmärksamhet (Petersson 2018, s. 9, 11).

Samtidigt försämrades det utrikespolitiska läget drastiskt igen under 1950-talet och hoten om ett nytt världskrig skapades. En stor ideologisk splittring karaktäriserade det kalla kriget, vilket resulterade i att dolda former av informationspåverkan och att propaganda kunde fortsätta att utvecklas. Det bidrog till att det psykologiska försvaret skyndsamt började växa fram i Sverige och att en motståndskraftig befolkning blev en viktig målsättning. Det psykologiska försvaret fick som konsekvens av detta en viktig roll i samhällets beredskap (Petersson 2018, s. 11-13).

3.2 Det psykologiska försvaret idag

Psykologiskt försvar är ett flertydigt begrepp. En grundläggande utgångspunkt är att det syftar till att beskriva en förmåga i samhället som skapas av åtskilliga aktörer. Samtidigt finns det en samlad bild av att det kan förstås utifrån tre olika aspekter. Det finns vissa skillnader i hur dessa formuleras av olika myndigheter men de utgår ifrån samma grundläggande principer (SOU 2020:29 s. 41). Det psykologiska försvaret utgår i denna studien ifrån Statskontorets rapport “Myndigheternas arbete med psykologiskt försvar” från 2017. Statskontoret beskriver att det inkluderar följande delar:

1. “Identifiera, analysera och möta informationspåverkan
2. Öka befolkningens motståndskraft och försvarsvilja
3. Säkerställa att all information och kommunikation ska kunna upprätthållas under störda förhållanden” (Statskontoret 2017, s.7).

Statskontorets definition beskrivs även utgå ifrån det psykologiska försvarets syfte, som förklaras vara att det demokratiska samhället fortsatt ska kunna präglas av grundläggande värderingar såsom yttrandefrihet och en öppenhet gällande medier även under försvårade omständigheter (Statskontoret 2017, s.13). Det psykologiska försvaret förklaras därför utgöra en mycket betydelsefull del av Sveriges totalförsvar då det bidrar med en unik förmåga att bemöta hot från antagonistiska aktörer (MPF 2023, s. 3).

4. Tidigare forskning

I detta kapitlet kommer först statliga utredningar och rapporter om det psykologiska försvaret att introduceras. Därefter återges annan relevant forskning som inkluderar det medborgarliga perspektivet.

4.1 Statlig forskning om det psykologiska försvaret i Sverige och medborgarens roll

Ett mycket aktuellt och betydande forskningsbidrag är betänkandet av psykförsvarsutredningen “En ny myndighet för att stärka det psykologiska försvaret” från år 2020. I utredningen framkommer det att det säkerhetspolitiska läget idag ofta beskrivs utifrån begrepp såsom gråzonsproblematik och hybridhot. Utredningen beskriver att olika former av påverkansoperationer har använts sedan en lång tid tillbaka, samtidigt som det finns stora skillnader i dess karaktär. Den stora förändringen beskrivs vara det utvecklade medielandskapet och det stora informationsflödet som har resulterat i en större sårbarhet i samhället. Samtidigt som cyberattacker förklaras utgöra nya hot (SOU 2020:29, s.135-136).

Totalförsvarets forskningsinstitut publicerade år 2017 rapporten “Strategisk Utblick 7: Närområdet och nationell säkerhet”. I rapporten förklarar även Niklas H. Rossback att det psykologiska försvaret har behövt förändras och utvecklas på grund av den moderniserade psykologiska krigföringen. Samtidigt presenterar H.Rossbach betydande likheter med situationen under kalla kriget, då det är samma demokratiska värden som är centrala. (H.Rossbach 2017 s. 46-47).

Ytterligare ett viktigt forskningsbidrag har Olof Petersson konstruerat genom rapporten “Medborgarna och det psykologiska försvaret” som publicerades av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap år 2018. Petersson bidrar med ett tydligt individperspektiv på studiet av det psykologiska försvaret och han beskriver att medborgarens roll har förändrats i samhället som en konsekvens av den kommunikationsteknologiska utvecklingen. Medborgaren beskrivs ha gått från att ha en passiv till en aktiv roll (Petersson 2018, s.19).

Det skildras exempelvis genom att medborgare idag inte enbart kan ta del av mediernas rapportering som på 1950-talet, utan nu också kan konstruera information. Medborgarnas läskunnighet har historiskt förklarats som betydande men det har förändrats då medie-och informationskunnighet istället idag utgör en nödvändighet. Befolkningen framställs även idag som mer kritisk och en generell målsättning beskrivs vara att medborgare vill uppnå ett oberoende från samhället. Så har det inte varit historiskt, då den kollektiva samhörigheten istället utgjort ett viktigt inslag (Petersson 2018, s.19-20, 23).

4.2 Forskning om medborgarens roll i totalförsvaret och i krishanteringen

En förändrad roll för medborgaren har även skildrats inom den svenska kris och säkerhetshanteringen. Oscar Larsson har i sin studie “Ansvarsförskjutning och liberal styrning i skapandet av krismedvetna medborgare” visat på en diskursiv ansvarsförskjutning från staten till medborgaren mellan årtalen 1995-2018. Resultatet skildrar att det statliga skyddet inte längre är lika omfattande, att svenska medborgare istället har behövt ta ett större ansvar över sin egen säkerhet på senare år (Larsson 2019, s.620-622).

Liknande resultat har även Sanna Peters funnit inom det svenska totalförsvaret, genom studien “Totalförsvaret- Vems ansvar?”. Peters förklarar att det finns tendenser till en diskursiv ansvarsförskjutning, vilket exempelvis beskrivs kunna påverka relationen mellan stat och medborgare (Peters 2022, s. 50-51).

4.3 Relevans

Likt tidigare forskning har påvisat är det psykologiska försvaret ett område som har förändrats med samhällsutvecklingen samtidigt som det präglas av hög aktualitet. På den politiska dagordningen har diskussionen kring medborgarskapets förväntningar i samband med försvarsfrågor utgjort ett centralt inslag. Det kan till exempel skildras från Sveriges statsminister Ulf Kristerssons uttalande på Folk och Försvars rikskonferens, då han sade: *“Även vi måste börja tala högt om de förväntningar som följer av ett svenskt medborgarskap”* (Regeringskansliet, 2024b).

Samtidigt har vid eftersökning inga idéanalyser som utgår ifrån ett medborgerligt perspektiv i det psykologiska försvaret funnits. Studiens teoretiska ramverk med medborgarnormerna som har formats utifrån Olof Peterssons rapport "Motståndssanda" har inte heller kunnat hittas i tidigare uppsatser. Det kan förklaras av att rapporten publicerades 2023. Studien ämnar således att bidra med en inomvetenskaplig relevans i området, för att utveckla den rådande forskningen om hur medborgarens roll har presenterats i det psykologiska försvaret.

Kunskapen om hur man som enskild medborgare ska agera vid krig eller kris beskrivs även som låg hos den svenska befolkningen, samtidigt som det är en kunskap som förklaras få en allt större betydelse (Petersson 2018, s.5). Att studera statens syn på medborgarens roll medför således en utomvetenskaplig relevans. Teorell & Svensson beskriver att en utomvetenskaplig relevans kan konstrueras genom att presentera information som påverkar människors liv eller som har ett tydligt politiskt perspektiv (Teorell & Svensson 2007, s.18). Studien bidrar med ett tydligt politiskt perspektiv, utifrån den säkerhetspolitiska inriktningen som studiet av Sveriges psykologiska försvar medför. Samtidigt som uppsatsen ämnar att vara relevant för svenska medborgare och främja kunskapen inom området. Då det för allmänheten kan vara av betydelse att få veta hur staten beskriver att man bör agera inom det psykologiska försvaret som enskild medborgare.

4. Metod och material

I detta avsnitt kommer studiens metodval att presenteras och motiveras utifrån relevans till studiens syfte. Uppsatsens analysverktyg kommer även att redogöras. Slutligen presenteras studiens material.

4.1 Avgränsning

För att denna studien ska kunna besvara hur medborgarens roll i det psykologiska försvaret har presenterats över tid utgör tidsperioderna en viktig avgränsning. De har konstruerats utifrån information från tidigare forskning som visat på skillnader och likheter som det psykologiska försvaret stod inför under 1950-talet och den situation som Sverige har stått inför under de senaste åren (H.Rossbach 2017 s.47). Tidsperioderna som utgår från 1952-1953 och 2017-2018 utgör därför två intressanta jämförelsepunkter. För att kunna inkludera centrala utredningar och broschyrer i studiens material finns det ett behov av att använda sig av tidsperioder istället för enskilda årtal. Rumsliga avgränsningar har även konstruerats, då studien endast syftar till att studera hur svenska statens syn har varit på medborgarens roll i det psykologiska försvaret.

4.2. Metod

4.2.1 Kvalitativ textanalys

Det empiriska materialet analyseras genom en kvalitativ textanalys då det möjliggör studiens syfte med att studera presentationer av medborgarens roll. Den kvalitativa textanalysen resulterar i att ämnet kan studeras djupgående, samtidigt som ett systematiskt undersökningssätt kan konstrueras. Det är en fördel då det underliggande budskapet kan undersökas och framträdande karaktärsdrag kring medborgarens uppgift som framgår i de offentliga dokumenten kan presenteras (Esaiasson m.fl. 2017, s. 211).

4.2.1.1 Idéanalys

För att studera medborgarens roll i det psykologiska försvaret, är det av stor vikt att undersöka de bakomliggande politiska idéerna. Det resulterar i att en idéanalys är ett fördelaktigt metodval för studien.

Det centrala med en idéanalys är att studera politiska budskap. Samtidigt finns det olika former av idéanalyser. Ludvig Beckman beskriver att det finns tre olika syften med att genomföra en idéanalys, vilket också påverkar analysens karaktär. De formuleras som beskrivande, förklarande eller idékritiska (Beckman 2005, s.11-14). Viktigt att belysa är att de olika kategoriseringarna inte förklarar egenskaper hos idéerna som undersöks. De utgör istället olika infallsvinklar som analysen kan struktureras utifrån (Vedung 2018, s.198). Med utgångspunkt i studiens syfte har en beskrivande idéanalys utformats, så att uppsatsen kan studera hur medborgarens roll i det psykologiska försvaret har presenterats.

Ludvig Beckman uttrycker att en fördel med en beskrivande idéanalys är att materialet kan kategoriseras och presenteras på ett nytt sätt som inte från början tydligt framkom i texterna. Det resulterar i att nya tolkningar kan framträda. Samtidigt medför en beskrivande idéanalys olika svårigheter. En risk är att det endast resulterar i empiriska observationer. I syfte att minimera detta och generera mer information beskrivs jämförelser över tid vara fördelaktigt att använda sig av, då det frambringar fler observationer (Beckman 2005, s. 48-54). För att skapa ett vetenskapligt mervärde har studien således konstruerat den beskrivande idéanalysen med ett komparativt inslag utifrån de valda tidsperioderna. För att studien ska präglas av systematik och för att innehållet i idéerna kring medborgarens roll ska kunna kategoriseras har studiens analysverktyg utformats utifrån V.D.P-Triaden.

4.2.2 V.D.P-Triaden

V.D.P-Triaden är ett analysverktyg som har konstruerats av Mats Lindberg. Analysverktyget används för att studera innehållet i idéer. Lindberg förklarar att idéernas innehåll kan studeras utifrån de tre kategorierna: värderingar, beskrivningar och föreskrifter (Lindberg 2018, s.277). Kategorin värderingar uttrycks kunna diskuteras filosofiskt men det präglas av grundantaganden som formulerar ogillande, gillande och ideal. Beskrivningar inkluderar istället presentationer av verkligheten men även påståenden om orsaker och konsekvenser. Föreskrifterna uttrycks innehålla olika former av rekommendationer eller avrådanden (Vedung 2018, s. 199-201).

Som konsekvens av användandet av V.D.P- Triaden följer vissa utmaningar. Trots att värderingar, beskrivningar och föreskrifter förklaras vara centrala inslag i idéer, kan det ibland vara otydligt formulerade eller saknas i vissa texter (Bergström & Svärd 2018, s.146). Evert Vedung förklarar att det kan vara svårt att urskilja de olika kategorierna, då exempelvis värderingar och beskrivningar kan karaktäriseras av en flertydighet (Vedung 2018, s. 200). Eventuell problematik med att skilja kategorierna har minimerats då uppsatsens teoretiska utgångspunkt för att studera värderingar utgår ifrån de särskilda medborgarnormerna: *delaktighet, laglydighet, kritisk rationalism och solidaritet.*

En stor fördel som V.D.P- Triaden skapar är att den argumentativa grunden kan studeras i texter, vilket är en god förutsättning för att konstruera djupgående analyser (Bergström & Svärd 2018, s. 146).

4.2.3 Tabell 1: Analysschema

Värderingar	Hur beskrivs medborgaren utifrån medborgarnormerna? <ul style="list-style-type: none"> ● Delaktighet ● Laglydighet ● Kritisk rationalism ● Solidaritet
Beskrivningar	Vilka beskrivningar finns det om samhället och det säkerhetspolitiska läget?
Föreskrifter	Vilka riktlinjer och handlingsföreskrifter finns för medborgarna?

4.2.4 Reliabilitet

För att skapa en god textanalys är hög reliabilitet av stort värde. För att studien ska ha en hög reliabilitet är det viktigt att den formas och utförs systematiskt samt att det finns ett konsekvent arbetssätt. Då kravet för reliabilitet är att det inte ska finnas osystematiska mätfel i studien (Teorell & Svensson 2007, s. 55-57). Studiens analysverktyg bidrar till att undersökningen är konsekvent, då det är samma kategorier och variabler som det empiriska materialet studeras utifrån. För att skapa en tydlig översikt över de empiriska observationerna placeras resultatet in i det konstruerade analys-schemat från V.D.P-Triaden utefter varje enskild analys. Systematiken i studien är av stor vikt utifrån det komparativa inslaget och syftet att studera idéförändringar över tid.

För att skapa en transparens i studien används citat för att motivera hur de olika utredningarna och broschyrerna uppfyller V.D.P- Triadens kategoriseringar med värderingar, beskrivningar och föreskrifter (Bergström & Boréus 2018, s. 41).

4.3 Material

I syfte att presentera medborgarens roll i det psykologiska försvaret analyseras endast offentliga dokument som utgör primärkällor. Det är fördelaktigt utifrån källkritiska kriterier (Esaiasson m.fl 2017, s.292). Det är även ett medvetet val för att kunna skapa en representativ framställning av hur svenska staten har presenterat medborgarens roll i det psykologiska försvaret.

Utredningarna har valts utifrån relevans, då de utgör centrala dokument för studiens tidsperioder. Utredningen "Psykologiskt försvar" från 1953 beskrivs ha lagt grunden för det psykologiska försvaret i Sverige (SOU 2020:29, s.43-46). Samtidigt som utredningen "Motståndskraft" från 2017 bidrar med en tydlig inriktning på civilförsvarets roll (Ds 2017:66, s.13). Valet av att inkludera broschyrerna "Om krisen eller kriget kommer" har tagits för att inkludera ytterligare ett perspektiv i analysen, då broschyrerna har utgjort ett viktigt inslag i den statliga kommunikationen till det svenska folket om försvaret.

4.3.1 Tillvägagångssätt

Studiens material har analyserats två gånger för att möjliggöra att all relevant information har upptäckts. Den initiala genomläsningen har gjorts med hjälp av sökningar i utredningarna, då dokumenten är digitaliserade. Medborgare, civil, individ och enskild är sökord som har använts för att studera materialet. När information av intresse har funnits har det kategoriserats utifrån de tre tematiska delarna från V.D.P-Triaden. Slutligen har hela dokumenten analyserats för att möjliggöra att det underliggande budskapet har inkluderats.

Samtidigt är det av vikt att betona att begrepp inom det psykologiska försvaret såsom försvarsvilja och motståndanda har förändrats över tid. Begreppen användes under kalla kriget synonymt samtidigt som det sedan 1970-talet funnits tydligare förslag till definitioner av termerna (SOU 2020:29 s.s. 68-70). Det resulterar inte i negativa konsekvenser för studien då uppsatsen inte utgår ifrån någon särskild begreppsanvändning utan tolkar medborgarens roll i det psykologiska försvaret mer övergripande. Medborgarens roll har istället analyserats utifrån samtliga begrepp inom det psykologiska försvaret som den enskilde har inkluderats inom.

5. Empirisk analys

I detta kapitlet kommer studiens empiriska analys utföras. Studiens material kommer att studeras utifrån det konstruerade analys-schemat med V.D.P- Triaden och de fyra medborgarnormerna.

5.1 Analys av “SOU 1953:27”

5.1.1 Värderingar

5.1.1.1 Delaktighet

I utredningen presenteras medborgaren ha en viktig roll i det psykologiska försvaret. Individens beskrivs som delaktig i det moderna kriget även om de inte är inblandade i den fysiska krigföringen, då krigspropagandan på grund av radion beskrivs kunna påverka befolkningen i det egna hemmet (SOU 1953:27, s.18). Det allvarliga läget beskrivs även förutsätta “... *vars och ens insats, vars och ens ställningstagande*” (SOU 1953:27, s. 18). Befolkningens inställning till landet beskrivs som centralt och i utredningen framkommer det att en av de största tillgångarna för det psykologiska försvaret är folkets försvar av demokratiska värderingar. Samtidigt poängteras kunskapen som olika yrkesmän i samhället besitter som mycket värdefull, såsom journalister och radiomän (SOU 1953:27, s.23, 49-50).

Befolkningens deltagande beskrivs även grunda sig i en form av självreglering, vilket i utredningen uttrycks som en andlig kraft för medborgaren. Det förklaras vara av stor betydelse, då propaganda utnyttjar människors känslor, vilket gör att en sårbarhet skapas om individer låter sig styras av sin sinnesstämning (SOU 1953:27, s. 27, 54). I utredningen framkommer samtidigt behovet av att “.. *»vaccinera» befolkningen, så att den så långt som möjligt blir immun mot fientlig propaganda*” (SOU 1953:27, s.67). Det beskrivs vara möjligt genom upplysningsverksamheter (SOU 1953:27, s. 28). För att skapa upplysta medborgare förutsätts dock att ett engagemang finns hos folket och att de vill tillgodose sig informationen. Utredningen utgår således utifrån aktiva medborgare.

5.1.1.2 Laglydighet

Det finns en avsaknad i utredningen på formuleringar och budskap som ger uttryck för den enskilde medborgarens ansvar och plikter i det psykologiska försvaret. Istället finns det formuleringar om svenska folkets roll och utifrån “... *den ställning folkrörelserna inta och med de fina kanaler ut till de enskilda medborgarna över hela landet som de ha, är det naturligt att de ha en stor uppgift att fylla inom det psykologiska försvaret, ja ett stort ansvar*” (SOU 1953:27, s.116-117).

5.1.1.3 Kritisk rationalism

Kunskap och information beskrivs som grundläggande faktorer som påverkar medborgarnas roll i det psykologiska försvaret. Lärdom om psykologisk krigföring men också om utmaningarna för medborgare uttrycks vara mycket väsentligt för att befolkningen ska kunna göra motstånd (SOU 1953:27, s.54). Ett kritiskt tankesätt förklaras samtidigt vara av stor betydelse då det underlättar för människor att kunna finna propaganda och skilja på äkta och falsk information. Det står skrivet: “*Ju bättre informerad en person är, desto mindre är risken för att han faller offer för felaktiga och vilseledande rykten*” (SOU 1953:27, s.70).

I utredningen beskrivs även samhällsutvecklingen ha resulterat i ett större behov av en upplysning som utgår ifrån individens perspektiv. Som enskild förklaras man tillika genom upplysning kunna få ett gott medborgarsinne (SOU 1953:27, s.59, 62, 105).

5.1.1.4 Solidaritet

Solidaritet utgör ett centralt inslag i utredningen och det förklaras vara en förutsättning att det finns en samhörighetskänsla i landet och en enighet kring ideal, för att befolkningens motståndsanda ska kunna formas och för att skapa ett välfungerande försvar. Utredningen skildrar att det finns en djupt rotad solidaritet i den svenska befolkningen, vilket beskrivs vara en betydelsefull tillgång och en stor fördel för det psykologiska försvaret (SOU 1953:27, s. 49-50, 64). I utredningen står det skrivet: “*För motståndsviljan är främst avgörande att man helhjärtat uppfattar landets sak som sin egen. Men det fordras också att man själv vill medverka i det gemensamma motståndet och ta de risker detta medför*” (SOU 1953:27, s. 53-54). Det stämmer väl överens med variabeln solidaritet och dess innebörd, att man bör handla för samhällets bästa och inte agera utifrån sitt egenintresse.

Ett unikt karaktärsdrag för det psykologiska försvaret som i utredningen presenteras är “... att främja verksamhet som ger den enskilde en känsla av att andra tänka på honom och att han bäres upp av den gemensamma solidariteten” (SOU 1953:27, s.66). Solidaritet beskrivs därför på två sätt genom utredningen, då det utgör en förutsättning för att det psykologiska försvaret, samtidigt som solidariteten i samhället också hjälper medborgare under försvårade omständigheter.

5.1.2 Beskrivningar

Det utrikespolitiska läget i utredningen beskrivs som svårhanterligt och hela världssamfundet uttrycks vara polariserat. Den psykologiska krigsföringen förklaras vara ett medel som ökar spänningarna. Det står skrivet:

I det »kalla krig» som alltjämt pågår är propagandan ett viktigt vapen på både öst- och västsidan. Det har blivit en öppen kamp om själarna, allt intensivare åtgärder vidtas för att skapa opinion för den egna sidan och mot den andra (SOU 1953:27, s.40)

Termen propagandakrig används för att förklara den rådande utrikespolitiska situationen som utredningen skildrar. Det uttrycks ha försämrats efter Koreakrigets utbrott med tydliga spänningar mellan öst- och västsidan. Som resultat av utredningens närhet i tid förklaras det vara svårt att dra slutsatser om propagandaåtgärderna, men det uttrycks vara mycket omfattande från åtskilliga stater. Den utrikespolitiska situationen beskrivs av den orsaken som den utlösande faktorn till att Sverige skulle införa en organisation för det psykologiska försvaret (SOU 1953:27, s.40, 45, 49).

Vidare framgår det i utredningen att även samhällsförändringar påverkar det säkerhetspolitiska läget och att den kommunikationsteknologiska utvecklingen har resulterat i en moderniserad psykologisk krigsföring (SOU 1953:27, s.18). I försvarsberedningen står det: “*Den tekniska utvecklingen har förändrat krigets yttre former och gett det möjligheter att verka snabbt och kraftigt över stora avstånd och med många skiftande medel*” (SOU 1953:27, s. 18).

Det framgår även att den psykologiska krigsföringen förväntas öka och att civilbefolkningen blivit en tydligare måltavla (SOU 1953:27, s. 52).

5.1.3 Föreskrifter

I utredningen finns det ett begränsat antal föreskrifter. De som finns ämnar att stärka befolkningens motståndsvilja. För folket finns rekommendationerna: “Tro på det rättvisa i landets sak. Tro på möjligheten till seger” (SOU 1953:27, s.54). Samtidigt framgår det i utredningen att individen behöver “...vara på sin vakt mot ryktesspridningen” (SOU 1953:27, s.70).

5.1.4 Tabell 2: Sammanfattning “SOU 1953:27”

Värderingar Hur beskrivs medborgaren i utredningen utifrån medborgarnormerna?	<ul style="list-style-type: none">● <i>Delaktighet</i> : Ställningstagande, känsloreglering, kompetens & utbildning● <i>Laglydighet</i>: Inga tydliga plikter för medborgare, folkrörelser belyses● <i>Kritisk rationalism</i>: Kunskap och information, kritiskt tänkande● <i>Solidaritet</i>: Centralt för försvaret, finns en djupt rotad solidaritet i befolkningen som även skildras mellan medborgare
Beskrivningar Vilka beskrivningar finns det om samhället och det utrikespolitiska läget?	Polariserat världssamfund med pågående propagandakrig. Samhällsförändringar med teknologisk utveckling
Föreskrifter Vilka riktlinjer och handlingsföreskrifter finns för medborgarna?	Utgår ifrån motståndsviljan som uppmanar till tron på Sverige och dess rättvisa Råd om att försöka urskilja ryktesspridning

5.2 Analys av “Om kriget kommer” 1952

5.2.1 Värderingar

5.2.1.1 Delaktighet

Medborgaren förklaras i broschyren ha en mycket viktig roll i det psykologiska försvaret då varje insats och uppoffring av individen beskrivs vara av stor betydelse (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.3). Det står skrivet i broschyren: *“Kriget i våra dagar drabbar alla, och försvaret kräver allas sammanfällda insats. Ett litet folk som vårt måste i kamp med en starkare fiende ta ut varje uns av försvarskraft och mobilisera varje arbetsför man och kvinna”* (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 25).

Medborgarens delaktighet beskrivs även utifrån förberedelser och ett passivt motstånd. Det uttrycks vara av stor vikt att individen har förberett sig, till exempel genom någon form av frivillig utbildning (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 23, 31). Det står tydligt i broschyren: *“Kom inte oförberedd till de uppgifter som väntar Dig under beredskap och krig. Förbered Dig redan under fred genom frivillig utbildning...”* (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 31). Samtidigt som medborgarens delaktighet grundar sig i att individen tillgodogör sig nyheter från radio och tidningar. Kontroll över de egna känslorna beskrivs även som en mycket viktig del. En stor insats i försvaret förklaras vara att hålla sig sansad och behärskad, då det resulterar i bättre förutsättningar för att kunna uträtta sin plikt (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.17, 21, 23).

5.2.1.2 Laglydighet

Individen beskrivs vara skyldig att lyssna och agera utefter order, och det uttrycks vara en självklarhet att den enskilde gör detta då det gäller de egna landsmännen och hembygden som behöver försvaras. Civilförsvarsplikten och värnplikten utgör några exempel på individens plikter som förklaras i broschyren. Ett övergripande ansvar för medborgarna beskrivs dock vara att inte sprida information som kan vara av intresse för spioner. Den medborgerliga plikten beskrivs på så sätt vara större än det som står i strafflagen (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.19, 25, 30).

5.2.1.3 Kritisk rationalism

Information och kunskap beskrivs som mycket centralt i broschyren, då det förklaras vara en förutsättning för att folket ska kunna skydda sig. Då endast "... *fienden har glädje av att Du handlar i blindo. Möjligheten att skydda sig är mycket större om man vet hur man skall bete sig*" (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 10). Ett kritiskt tänkande för medborgarna beskrivs även som mycket viktigt. Det framgår genom uttryck som presenterar vikten av att medborgarna kontrollerar radiosändningar, så att man inte börjar tro på fiendens radio (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.21). Samtidigt står det tydligt skrivet i broschyren: "*Varje meddelande om att motståndet skall uppges är falskt. Motstånd skall göras ständigt och i alla lägen*" (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 21). Det visar den stora betydelsen av att medborgarna har ett kritiskt tankesätt och kan skilja på sann och falsk information.

5.2.1.4 Solidaritet

I broschyren beskrivs det vara en naturlig sak att medborgarna hjälper till i försvaret. Samtidigt som det uttrycks att egenintresset inte kan styra människors handlande under försvårade omständigheter (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 5, 17). Oavsett hur krävande det är för individen förklaras insatsen vara för hela det svenska samhället, vilket stämmer väl överens med innebörden av solidaritet. Att man bör agera för samhällets bästa. Det står skrivet i broschyren:

Hur hårt angreppet än må vara, hur svårt det än må bli för envar, måste vi stålsätta oss mot krigets prövningar. Det gäller mer än hus och hem, mer än den enskildes liv och lycka. Det gäller den livsform vi har, vår frihet, vårt levebröd, våra efterkommande, ja, det gäller hela det svenska samhällets bestånd. (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 4-5)

5.2.2 Beskrivningar

I broschyren framkommer tydliga beskrivningar som ger uttryck för ett spant säkerhetspolitiskt läge som utmanar det svenska försvaret. Kriget beskrivs som omfattande och hänsynslöst och det står skrivet att: "*Invasion över landsgränsen, landstigning på kusten och landsättning av lufttrupper inne i landet syftar till att krossa det militära försvaret*" (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 4).

Förutom beskrivningar av fysiska angrepp så är ett genomgående tema propaganda. Det framkommer att “... falska rykten och upplösande propaganda sprids av angrifaren och hans medlöpare- allt i avsikt att skapa förvirring och modlöshet” (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 4). Samtidigt som ett tydligt budskap i broschyren är att “Sverige vill försvara sig, kan försvara sig och skall försvara sig” (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 5). Det svenska försvaret förklaras vara ett prioriterat område och den övergripande målsättningen beskrivs vara att upprätthålla goda relationer med andra stater (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s. 4, 6).

5.2.3 Föreskrifter

Det finns åtskilliga handlingsrekommendationer till medborgaren. Många av de föreskrifter som finns, utgår ifrån ryktesspridning och propaganda. En återkommande formulering till medborgaren är att inte tala om sådant som en fiende kan tycka är av betydelse (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.20). Det går exempelvis att utläsa ur citatet: “*Diskutera inte försvaret eller Ditt arbete med obehöriga. Vad Du gör i försvaret- civilt eller militärt- angår endast Dig och ingen annan, det skall Du hålla tyst om*” (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.20). Samtidigt som det också står skrivet att individen endast bör ta del av sin “... *tidning och de tidskrifter som Du sedan gammalt vet att Du kan lita på*” (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.21).

Det finns även rekommendationer som innefattar budskap till hur individen bör se på sig själv och sina målsättningar. Det beskrivs vara av stor vikt att medborgaren litar på den egna förmågan, assisterar myndigheter och målmedvetet kämpar vidare (Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952, s.35).

5.2.4 Tabell 3: Sammanfattning “Om kriget kommer” 1952

<p>Värderingar</p> <p>Hur beskrivs medborgaren i utredningen utifrån medborgarnormerna?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Delaktighet</i> : Insatser, förberedelser, frivillig utbildning, känsloreglering ● <i>Laglydighet</i>: Civilförsvarsplikt, värnplikt, plikt att inte sprida information ● <i>Kritisk rationalism</i>: Information, kunskap & kritiskt tänkande ● <i>Solidaritet</i>: Agera för samhället, personliga uppoffringar
<p>Beskrivningar</p> <p>Vilka beskrivningar finns det om samhället och det utrikespolitiska läget?</p>	<p>Spänt säkerhetspolitiskt läge</p> <p>Fysiska angrepp och propaganda</p>
<p>Föreskrifter</p> <p>Vilka riktlinjer och handlingsföreskrifter finns för medborgarna?</p>	<p>Många rekommendationer utifrån ryktesspridning, propaganda & konkreta råd för medborgaren</p>

5.3 Analys av “Ds 2017:66”

5.3.1 Värderingar

5.3.1.1 Delaktighet

Medborgarna beskrivs utgöra grunden för det svenska totalförsvaret genom sin försvarsvilja och förmåga till att göra motstånd. Det beskrivs även vara av stor vikt att medborgaren har beredskap men också kompetenser utifrån det psykologiska försvaret, så att den enskilde inte hamnar i en passivitet vid ett angrepp. Befolkningens engagemang uttrycks likaså som centralt (Ds 2017:66, s. 32, 109, 131). Medborgare beskrivs kunna vara delaktiga i frivilliga försvarsorganisationer och deras arbete uttrycks vara av stor vikt för det psykologiska försvaret då de “... *bidrar till att stärka förtroendet för vår förmåga att försvara landet...*” (Ds 2017:66, s. 132). Utredningen förutsätter därmed aktiva medborgare som vill ta sin roll i det psykologiska försvaret.

5.3.1.2 Laglydighet

Det finns ett fåtal uttryck som involverar den enskildes plikter men det återkommande är att medborgare har ett stort ansvar för att stärka samhällets gemensamma förmåga. Vilket totalförsvarsplikten bidrar till. Det är en viktig del i den rättsliga regleringen och det är ett statligt tvång som påverkar svenska medborgares roll i försvaret (Ds 2017:66, s. 38, 164).

5.3.1.3 Kritisk rationalism

Kunskap beskrivs som mycket centralt för att den svenska befolkningen ska kunna vara motståndskraftig och det uttrycks att en krigsmedvetenhet behöver införas. Då en höjd kunskapsnivå resulterar i att befolkningens hanteringen av påverkansoperationer från antagonistiska aktörer förbättras (Ds 2017:66, s.62, 111, 132). Det förklaras exempelvis vara betydelsefullt att alla som brukar olika it-system har en vetskap, då det uttrycks vara “.. *en förutsättning för en grundläggande cyberförmåga i totalförsvaret*” (Ds 2017:66, s. 117).

5.3.1.4 Solidaritet

Begreppet solidaritet används inte konkret i utredningen i samband med beskrivningar av medborgaren. Samtidigt finns det uttryck i utredningen som skildrar vissa drag av solidaritet. Det står skrivet: *“Det är också centralt att människor samarbetar med varandra för att klara den egna försörjningen och säkerheten”* (Ds 2017:66, s. 164). Medborgare som besitter god kunskap och grundläggande förberedelser förklaras även kunna underlätta för staten, så att resurser istället kan användas till dem som är i en akut situation eller har ett stort behov (Ds 2017:66, s.164). På så sätt kan individens kunskap och förberedelser vara en solidarisk handling mot andra i befolkningen samtidigt som det hjälper staten.

5.3.2 Beskrivningar

Det internationella säkerhetspolitiska läget beskrivs i utredningen *“... präglas av instabilitet och oförutsägbarhet”* (Ds 2017:66, s. 17). Försvaret beskrivs som en konsekvens av detta vara högt prioriterat. I utredningen presenteras många bakomliggande faktorer och Rysslands annektering av Krim uttrycks vara en väsentlig orsak. Samtidigt beskrivs generella utmaningar påverka, såsom globaliseringen och digitaliseringen. Det förklaras ha resulterat i en ökad sårbarhet, då kommunikationsnätet har utvecklats, vilket resulterar i att antagonistiska aktörer kan använda sig av cyberattacker. Det bidrar till att cybersäkerhetsfrågor beskrivs som mycket aktuella i försvarsberedningen (Ds 2017:66, s.17-18, 114).

Samtidigt står det skrivet i utredningen att klimatförändringar hotar säkerheten och att terrorism utgör en stor utmaning för världssamfundet. Det svenska totalförsvaret beskrivs även ha påverkats av att Sverige efter det kalla kriget har formats av ett alltmer individualiserat klimat samtidigt som samhället blivit mer heterogent (Ds 2017:66, s.18, 109).

5.3.3 Föreskrifter

Det saknas rekommendationer till medborgaren i utredningen.

5.3.4 Tabell 4: Sammanfattning “Ds 2017:66”

<p>Värderingar</p> <p>Hur beskrivs medborgaren i utredningen utifrån medborgarnormerna?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Delaktighet</i>: Beredskap, förberedelser, engagemang, kompetens & frivilliga organisationer ● <i>Laglydighet</i>: Stärka Sveriges förmåga, totalförsvarsplikten ● <i>Kritisk rationalism</i>: Kunskap, cyberförmåga ● <i>Solidaritet</i>: Mellan människor i befolkningen, underlätta för staten
<p>Beskrivningar</p> <p>Vilka beskrivningar finns det om samhället och det utrikespolitiska läget?</p>	<p>Instabilt och oförutsägbart säkerhetsläge</p> <p>Prioriterat försvar</p> <p>Globalisering, digitalisering, terrorism, klimatförändringar.</p> <p>Individualisering</p>
<p>Föreskrifter</p> <p>Vilka riktlinjer och handlingsföreskrifter finns för medborgarna?</p>	

5.4 Empirisk analys av “Om krisen eller kriget kommer” 2018

5.4.1 Värderingar

5.4.1.1 Delaktighet

Medborgaren beskrivs ha en aktiv roll i det svenska försvaret och det uttrycks i broschyren som att alla i befolkningen har “... en uppgift om Sverige hotas” (MSB 2018, s.8). Det framkommer även i broschyren att befolkningen vid en höjd beredskap ska arbeta för att samhället fortsatt ska kunna fungera. Samtidigt som en betydande del av medborgarens delaktighet förklaras utifrån att förbereda sig även i fredstid. Då utbildning och engagemang uttrycks vara centrala delar i broschyren. Frivilliga försvarsorganisationer och trossamfund lyfts upp som medborgare kan delta i (MSB 2018, s.5, 13,18). Det står skrivet: “*Du behövs och din insats gör skillnad!*” (MSB 2018, s.18). Vilket visar på presentationer av en aktiv medborgarroll.

5.4.1.2 Laglydighet

Medborgaren förklaras vara en del av att skydda Sveriges fred och frihet. Samtidigt framkommer medborgarens plikter tydligast genom den totalförsvarsplikt som finns. Totalförsvarsplikten förklaras bestå av tre olika former. De uttrycks vara värnplikten, civilplikten och den allmänna tjänsteplikten (MSB 2018, s.3, 9). Det står skrivet att: “*Alla har en skyldighet att bidra och alla behövs*” (MSB 2018, s.9).

5.4.1.3 Kritisk rationalism

Ett kritiskt tankesätt beskrivs som centralt för medborgare att besitta. Källkritik uttrycks till exempel vara det främsta skyddet mot propaganda och desinformation. Broschyren innehåller flera presentationer kring hur ett källkritiskt tänkande kan formas. Det uttrycks vara av vikt att undersöka syftet med information samtidigt som det förklaras vara av betydelse att faktagranska källan (MSB 2018, s.6). Det står även skrivet: “*Alla uppgifter om att motståndet ska upphöra är falska*” (MSB 2018, s.12). Det visar på vikten av att medborgaren är upplyst och att individen kan bilda sin egen uppfattning, vilket stämmer väl överens med variabeln kritisk rationalism.

5.4.1.4 Solidaritet

Begreppet solidaritet används inte direkt i broschyren men det förekommer uttryck som beskriver att medborgarna bör agera solidariskt mot varandra. Det står skrivet att *“...ansvaret för vårt lands säkerhet och trygghet är gemensamt för alla oss som bor här. En av våra viktigaste tillgångar när något hotar oss är vår vilja att hjälpa varandra”* (MSB 2018, s.3). Samtidigt framgår det tydligt i broschyren att samhällets påfrestning minskar om befolkningen är väl förberedd samt att chansen då ökar att kunna hjälpa andra (MSB 2018, s.3, 5). Att vara förberedd kan således tolkas som en form av en solidarisk handling.

5.4.2 Beskrivningar

Sveriges säkerhetspolitiska läge påverkas av många olika faktorer. I broschyren framgår det att trots att Sverige kan uppfattas som ett säkert land så finns det hot mot säkerheten. Olika former av kriser beskrivs till exempel kunna uppstå från klimatförändringar, terrorattacker men även cyberattacker. Samtidigt som det framgår att vilseledande information från olika antagonistiska aktörer används för att påverka befolkningens levnadssätt och de värderingar som det svenska samhället är uppbyggt av (MSB 2018, s.3,6-7,12). Som konsekvens av det allvarliga säkerhetspolitiska läget som Sverige befinner sig i, beskrivs målsättningen i broschyren vara att återuppbygga totalförsvaret då det under en period varit nedprioriterat (MSB 2018, s.9).

5.4.3 Föreskrifter

I broschyren finns ett flertal rekommendationer som vänder sig till den enskilde medborgaren. Det återkommande temat i broschyren med olika former av förberedelser går även att urskilja i de rekommendationer som finns. Det står skrivet: *“Tänk igenom hur du och personer i din närhet kan klara en situation när samhällets normala service och tjänster inte fungerar som vanligt”* (MSB 2018, s.4). Samtidigt som flera av handlingsföreskrifterna belyser hur medborgaren ska bemöta information och propaganda. För medborgaren finns det exempelvis rekommendationer vid en terrorattack, att man ska undvika att sprida ostyrt information. Samt att individen bör hålla sig informerad, vilket kan göras genom hemsidan *“dinsäkerhet.se”* (MSB 2018, s.7, 16).

5.4.4 Tabell 5: Sammanfattning “Om krisen eller kriget kommer” 2018

<p>Värderingar</p> <p>Hur beskrivs medborgaren i utredningen utifrån medborgarnormerna?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Delaktighet</i>: Förberedelser, utbildning, engagemang, frivilligorganisationer ● <i>Laglydighet</i>: Totalförsvarsplikt ● <i>Kritisk rationalism</i>: Kritiskt tankesätt ● <i>Solidaritet</i>: Solidaritet mot andra medborgare, egna förberedelser underlättar för samhället
<p>Beskrivningar</p> <p>Vilka beskrivningar finns det kring samhället och det utrikespolitiska läget?</p>	<p>Klimatförändringar, terrorism, cyberattacker</p> <p>Återuppbyggnad av försvaret</p>
<p>Föreskrifter</p> <p>Vilka riktlinjer och handlingsföreskrifter finns för medborgarna?</p>	<p>Flera rekommendationer som poängterar förberedelse men även hantering av propaganda och terrorattacker.</p>

6. Resultat

I detta avsnitt presenteras det samlade resultatet från de fyra separata analyserna i studiens konstruerade analyschema utifrån V.D.P-Triaden.

6.1 Tabell 6: Sammanfattat resultat

	SOU 1953:27	Om kriget kommer 1952	Ds 2017:66	Om krisen eller kriget kommer 2018
Värderingar	<p><i>Delaktighet</i> : Ställningstagande känsloreglering, kompetens & utbildning</p> <p><i>Laglydighet</i>: Inga tydliga plikter för medborgare, folkrörelser belyses</p> <p><i>Kritisk rationalism</i>: Kunskap & information, kritiskt tänkande</p> <p><i>Solidaritet</i>: Centralt för försvaret, finns en djupt rotad solidaritet i befolkningen som även skildras mellan medborgare</p>	<p><i>Delaktighet</i>: Insatser, förberedelser, frivillig utbildning, känsloreglering</p> <p><i>Laglydighet</i>: Civilförsva- rplikt, värnplikt, plikt att inte sprida information</p> <p><i>Kritisk rationalism</i>: Information, kunskap & kritiskt tänkande</p> <p><i>Solidaritet</i>: Agera för samhället, personliga upppoffringar</p>	<p><i>Delaktighet</i>: Beredskap, förberedelser, engagemang, kompetens & frivilliga organisationer</p> <p><i>Laglydighet</i>: Stärka Sveriges förmåga, totalförsvarsplikten</p> <p><i>Kritisk rationalism</i>: Kunskap, cyberförmåga</p> <p><i>Solidaritet</i>: Mellan människor i befolkningen, underlätta för staten</p>	<p><i>Delaktighet</i>: Förberedelser, utbildning, engagemang & organisationer</p> <p><i>Laglydighet</i>: Totalförsvarsplikt</p> <p><i>Kritisk rationalism</i>: Kritiskt tankesätt</p> <p><i>Solidaritet</i>: Solidaritet mot andra medborgare, egna förberedelser underlättar för samhället</p>
Beskrivningar	<p>Polariserat & Propagandakrig</p> <p>Samhällsförändringar, teknologisk utveckling</p>	<p>Spänt säkerhetspolitiskt läge</p> <p>Fysiska angrepp och propaganda</p>	<p>Instabilt, oförutsägbart. Prioriterat försvar</p> <p>Globalisering, digitalisering, terrorism, klimatförändringar & individualisering</p>	<p>Klimatförändringar, terrorism, cyberattacker</p> <p>Återuppbyggnad av försvaret</p>
Föreskrifter	<p>Föreskrifter som uppmanar till tron på Sverige. Råd om att urskilja ryktesspridning</p>	<p>Rekommendationer utifrån ryktesspridning och propaganda. Konkreta råd för medborgaren</p>		<p>Rekommendationer om förberedelser men även hantering av propaganda & terrorattacker</p>

7. Diskussion

I denna del kommer studiens resultat att diskuteras för att urskilja om medborgarens roll har genomgått idéförändringar. Likheter och skillnader presenteras samtidigt som studiens resultat diskuteras i förhållande till tidigare forskning.

7.1 Den förändrade medborgarrollen

Studiens syfte har varit att undersöka hur medborgarens roll i det psykologiska försvaret under början av 1950-talet och slutet av 2010-talet har presenterats av svenska staten. För att studera om medborgarens roll har genomgått idéförändringar, har innehållet i idéerna i statliga utredningar och broschyrer analyserats. Analysen har formats utifrån analysverktyget V.D.P-Triaden, samtidigt som medborgarbegreppet har studerats utifrån uppsatsens teoretiska ramverk med medborgarnormerna: *delaktighet, laglydighet, kritisk rationalism och solidaritet*.

Resultatet av den empiriska analysen visar att ett flertal idéförändringar kan urskiljas i medborgarens roll.

Markanta skillnader har funnits i kategorin värderingar, i variabeln *delaktighet*. Medborgarens delaktighet uttrycks under 1952-1953, i både utredningen och broschyren genom en form av självreglering. Då en viktig del i samhällets motståndskraft i materialet förklaras vara att medborgaren behåller sitt lugn och håller sig behärskad även i svåra situationer. Trots att befolkningen även under perioden 2017-2018 beskrivs ha en viktig roll i samhällets motståndskraft, finns det en avsaknad av sådana uttryck. Att det var mycket centrala delar i materialet under studiens första tidsperiod, för att sedan helt saknas i det senare materialet skapar ett intresse för idéförändringen. Det visar tydligt hur staten har fått en förändrad syn på individens roll, vilket skildrar att olika förväntningar har funnits på medborgarnas prestation i det psykologiska försvaret över tid. Förändringen som studien har funnit inom variabeln har inte påträffats i tidigare forskning.

En likhet inom variabeln delaktighet är dock att det uttrycks finnas ett behov av ett aktivt medborgerligt deltagande både under 1952-1953 och 2017-2018. Ett medborgerligt engagemang och en vilja att skydda Sverige förklaras vara en grundläggande förutsättning för att upprätthålla det psykologiska försvaret. Denna likhet som studien har funnit, är något som skiljer sig mot tidigare forskning. Olof Petersson beskriver att medborgarna generellt i samhället har gått från att ha en passiv roll till en mer aktiv roll, som konsekvens av den kommunikationsteknologiska utvecklingen (Petersson 2018, s.19). Materialet för denna studie har istället visat att medborgaren konstant har haft tillgång till olika former av kommunikationsverktyg som har varit av stor vikt för det psykologiska försvaret. Oavsett om det har varit via radio, tidningar eller sociala medier. Samtidigt som deltagandet i upplysningsverksamheter har förklarats vara mycket betydelsefullt. Som konsekvens av detta har staten därmed presenterat att ett aktivt deltagande av det svenska folket ständigt har varit aktuellt i det psykologiska försvaret.

I studiens andra variabel *laglydighet* har gemensamma uttryck funnits för att beskriva medborgarens plikter under de båda tidsperioderna. Det handlar främst om de rättsliga reglerna för medborgare i det svenska försvaret, genom skyldigheter från de olika formerna av totalförsvarsplikten. Samtidigt framkommer det i broschyren om "Kriget kommer" från 1952 att medborgaren har en direkt plikt att inte sprida vidare information som kan vara av intresse för främmande makter, att det är något som går över strafflagarna. Denna plikt presenteras inte i materialet från 2017-2018, vilket visar på att staten har formulerat olika krav på enskilda under tidsperioderna.

Studiens resultat inom variabeln laglydighet är intressant att jämföra med den tidigare forskningen som Oscar Larsson har presenterat, som visar att en ansvarsförskjutning har påvisats i den svenska säkerhets- och krishanteringen. Som har resulterat i att medborgare på senare år har fått ett större ansvar (Larsson 2019, s. 620-622). En liknande diskursiv ansvarsförskjutning har även påvisats i det svenska totalförsvaret (Peters 2022, s.49- 51). Trots att denna studien inte har undersökt hur relationen mellan staten och medborgare har förändrats i det psykologiska försvaret eller studerat diskurser, så har inga tendenser funnits som visar att man skulle ha ett större ansvar på senare år som enskild i det psykologiska försvaret.

En betydande skillnad mellan studierna är dock tidsperioderna. Oscar Larssons (2019) studie har en avgränsning till åren 1995-2018 och Sanna Peters (2022) har studerat åren 1985-2021. Även om studiernas olika karaktär gör det svårt att dra konkreta slutsatser, så visar denna uppsatsens resultat på andra tendenser gentemot den tidigare forskningen.

Vidare i studiens variabel *kritisk rationalism* påvisas istället flera likheter som har funnits i medborgarens roll i det empiriska materialet. De båda tidsperioderna skildrar att kunskap, information och ett kritiskt tankesätt är viktiga förutsättningar för medborgarens roll i det psykologiska försvaret. Samtidigt går det att skildra att den kommunikationsteknologiska utvecklingen resulterar i att staten bedömer att medborgare på senare tid behöver inneha särskilda förmågor, såsom en cyberförmåga. Det är en förändring som även Olof Petersson presenterar, genom att den kommunikationsteknologiska utvecklingen ställer högre krav på utvecklade förmågor hos folket. Att medie och informationskunnighet nu också är centralt (Petersson 2018, s.20).

Både likheter och skillnader kan urskiljas i variabeln *solidaritet*. Under de båda tidsperioderna framgår det att det är av stor vikt att människor i samhället hjälper varandra, då trygghet är något som skapas av hela samhället. Samtidigt uttryckte staten mer distinkt på 1950-talet att medborgarna behövde visa solidaritet mot Sverige. Att personliga uppoffringar krävdes och att den enskilde skulle agera för samhällets bästa. Det finns en avsaknad av uttryck i materialet från 2017-2018 som visar detta. Solidaritet nämns inte konkret utifrån relationen från det svenska folket till Sverige. Det är en intressant idéförändring eftersom det under 1950-talet förklarades vara mycket centralt. Att det inte i studiens senare material har påträffats kan tyda på ett slags skifte i värderingar för det psykologiska försvaret. Förändringen är även intressant då en central del av medborgarskapet länge har varit gemenskapsandan mellan staten och individen (Fernández 2005, s.53).

I kategorin *beskrivningar* finns det även uttryck som visar på liknande tendenser, att individen prioriteras över det gemensamma samhället. I utredningen från 2017 står det att det svenska samhället har genomgått en individualisering. Det är en förändring som inte enbart angår det psykologiska försvaret utan som även kan förstås utifrån ett större sammanhang.

Olof Petersson förklarar att den kollektiva gemenskapen som historiskt haft en stor betydelse, nu beskrivs som bortprioriterad och att det i samhället istället finns en övergripande målsättning att uppnå ett individuellt oberoende (Petersson 2018, s.23). Det förklaras även som en samhällsförändring i studiens teoretiska ramverk som har påverkat medborgarskapsbegreppet, genom privatiseringen. Då medborgarnas främsta roll har gått från att vara en deltagare i det politiska systemet till att istället vara kunder (*Filosofiska rummet*, 2024). Även om studiens målsättning inte är att förklara varför utvecklingen har uppstått eller kartlägga samband, så skildrar resultatet att det är idéförändringar som visar på liknande tendenser, samt att det finns ett skifte i värderingar i det psykologiska försvaret.

Vidare i kategorin beskrivningar förklaras det utrikes- och säkerhetspolitiska läget under de båda tidsperioderna som mycket osäkert, vilket skapat ett behov av ett starkt psykologiskt försvar. Även fast det under början av 1950-talet var ett större fokus på fysiska angrepp och propaganda, till skillnad mot slutet av 2010-talet då klimatförändringar, terrorism och cyberkrigföring förklarades som hot. Det stämmer väl överens med tidigare forskning. Att det utrikespolitiska läget uppvisar både likheter och skillnader mellan de två perioderna och att en tydlig orsak till utvecklingen beror på den kommunikationsteknologiska utvecklingen. Samtidigt som samhället idag tillika står inför hot med en större diversifiering (SOU 2020:29, s. 135-136).

Samtidigt förklaras det vara samma värden som det psykologiska försvaret skall skydda under de båda tidsperioderna. Samt att folkmeningen och kommunikation var betydelsefulla inslag som påverkade den svenska säkerhetspolitiken. Det stämmer väl överens med de likheter som Niklas H. Rossbach presenterar att det var under det kalla kriget och situationen i slutet av 2010-talet, med de aktuella demokratiska värderingarna (H.Rossbach 2017 s. 47).

I den sista kategorin *föreskrifter* utgjorde broschyrerna det huvudsakliga materialet. Det var väntat eftersom det har varit ett viktigt inslag i den statliga kommunikationen till det svenska folket om försvaret. Till skillnad mot utredningarna som är konstruerade för att vara ett politiskt underlag. En betydande likhet som resultatet visar i kategorin föreskrifter är att rekommendationerna om bemötande av propaganda var ett genomgående tema i materialet under båda tidsperioderna. Den medborgerliga beredskapen förklarades dock mer utförligt i broschyren från 2018, till skillnad från materialet från det tidiga 1950-talet då hantering av ryktesspridning istället var mer centralt.

Sammanfattningsvis har majoriteten av de idéförändringar som studien har påvisat skildrat att medborgaren hade en tydligare formulerad roll i Sveriges psykologiska försvar under perioden 1952-1953 jämfört med åren 2017-2018. Medborgarnas delaktighet förklarades på flera sätt, det uttrycktes finnas fler plikter för den enskilde, samtidigt som det förklarades vara en förutsättning att individen var villig att göra personliga uppoffringar för samhället. Den enda idéförändringen som visar på det motsatta skildras i variabeln kritisk rationalism, som har påvisat att medborgare idag behöver besitta en cyberförmåga. Vilket tyder på att särskilda kunskaper idag kan präglade medborgarens roll i det psykologiska försvaret.

Att medborgarens roll framkom tydligare i materialet från 1950-talet visade sig tidigt i studien. Information om den enskildes uppgift var i studiens första tidsperiod enklare att finna, till skillnad från den senare tidsperioden då uttryck kring medborgarens roll var betydligt mer svårfunnet. Den begränsade forskningen resulterar samtidigt i att diskussionen i ämnet är begränsad, vilket gör att kunskapen för medborgare också kan vara svårtillgänglig. Det går emot det som staten formulerar är viktiga förutsättningar för att skapa en motståndskraftig befolkning, nämligen kunskap och information.

8. Slutsatser

Hur har svenska myndigheter presenterat medborgarens roll i det psykologiska försvaret under åren 1952-1953 och 2017-2018?

Efter att ha studerat statliga utredningar och broschyrer dels separat men även komparativt utifrån V.D.P-Triaden visar resultatet att innehållet i idéerna kring medborgarens roll uppvisar både likheter och skillnader. I diskussionen har jämförelserna mellan de olika medborgarnormerna visat på att det har förekommit olika former av idéförändringar inom de fyra variablerna: *delaktighet, laglydighet, kritisk rationalism och solidaritet*.

De likheter som studiens resultat har skildrat är att medborgarens roll i det psykologiska försvaret har karaktäriserats av ett aktivt deltagande under de båda tidsperioderna. Denna studie har även visat att medborgarens plikter främst har utgått ifrån rättsliga regleringar. Samtidigt som kunskap, information och ett kritiskt tankesätt varit centralt. Solidaritet mellan människor i befolkningen uttrycktes även vara av stor vikt och det beskrivs vara samma demokratiska värderingar som det psykologiska försvaret under 1952-1953 och 2017-2018 hade som uppgift att skydda. Folkets opinionsbildning och kommunikation utgjorde centrala inslag under båda perioderna. Samtidigt som det utrikespolitiska läget under de båda tidsperioderna var mycket osäkert.

Skillnaderna som studien har påvisat skildrar olika tendenser till idéförändringar. Inom variabeln *delaktighet* har en tydlig skillnad funnits då en känsloreglering var central för medborgarna under 1950-talet, vilket inte har hittats i den senare tidsperioden. Samtidigt som variabeln *laglydighet* har skildrat att medborgarna under det tidiga 1950-talet hade utökade plikter. *Solidaritet* från individen till samhället utgjorde en mer central del under studiens första tidsperiod. Till skillnad mot variabeln *kritisk rationalism* som har uppvisat att den enskilde under perioden 2017-2018 behövde besitta andra förmågor, såsom en cyberförmåga.

Det resulterar i att studiens slutsatser är att medborgarens roll i det psykologiska försvaret har förändrats under perioden 1952-1953 till 2017-2018. Förutom de specifika förändringarna i medborgarens roll som har funnits genom de fyra medborgarnormerna kan även ett större mönster skildras. Staten formulerade medborgarens roll i det psykologiska försvaret tydligare under studiens första tidsperiod.

8.1 Vidare forskning

Efter att ha tagit del av historiskt material från det psykologiska försvaret med den specifika avgränsningen utifrån medborgarens roll, står det klart att mycket ny forskning kan göras på ämnet. För att kunna utveckla diskussionen kring den förändrade medborgarrollen hade det varit intressant att göra flera nedslag över tid, för att kunna urskilja när idéförändringarna växte fram. Individens roll hade även i framtida forskning kunnat studeras utifrån andra medborgarnormer, för att urskilja om andra former av idéförändringar kan påvisas.

Studiens metodologiska ramverk med V.D.P-Triaden tillsammans med den teoretiska utgångspunkten utifrån medborgarnormerna hade även kunnat användas på andra policyområden. Ett potentiellt område skulle kunna vara medborgarens roll i den svenska demokratin, för att kunna urskilja en historisk utveckling.

Likt studien har skildrat är medborgarbegreppet även föränderligt och det påverkas av yttre faktorer. Det pågår många aktuella förändringar i den svenska säkerhetspolitiken, såsom det svenska Natomedlemskapet, som resulterar i många möjligheter att studera medborgarens roll i det psykologiska försvaret utifrån. Då även värderingar såsom solidaritet kan tänkas förändras, när inte bara Sverige skall försvaras utan även andra länder. Påverkar det medborgarens roll i det psykologiska försvaret?

9. Litteraturförteckning

9.1 Primärmaterial

Ds 2017:66 *Motståndskraft: inriktning av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021-2025*.

Kungliga Civilförsvarsstyrelsen 1952. *Om kriget kommer*. [Broschyr]. Nordisk Rotogravyr: Stockholm.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) 2018. *Om krisen eller kriget kommer*. [Broschyr]. Stibo Graphic A/S.

SOU 1953:27. *Psykologiskt försvar*. Betänkande angivet av komittén för utredning om det psykologiska försvaret.

9.2 Sekundärmaterial

Beckman, Ludvig 2005. *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus Förlag.

Bergström, Göran- Boréus, Kristina, 2018. "Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys" i Bergström, Göran - Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4.uppl. Lund: Studentlitteratur, s.17-45.

Bergström, Göran – Svärd, Per-Anders, 2018. "Idé och ideologianalys" i Bergström, Göran - Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4.uppl. Lund: Studentlitteratur, s.133-176.

Esaiasson, Peter – Giljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Towns, Ann – Wängnerud, Lena, 2017. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5.uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Fernández, Christian, 2005. *Medborgarskap efter nationalstaten? Ett konstruktivt förslag*. Diss. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

Filosofiska rummet, 2021. "Vad är en medborgare?". Sveriges Radio, 11 juni.

Filosofiska rummet, 2024. "Är det en medborgerlig plikt att försvara landet med vapen?". Sveriges Radio, 02 februari.

Gynnerstedt, Kerstin 2001. "Medborgarskapsteorier i välfärdsfrågor: dimensioner och begrepp", *Socialvetenskaplig tidskrift*, vol.8, nr. 4, s. 338-350.

H. Roszbach, Niklas 2017. "Psykologiskt försvar- avgörande för svensk försvarsförmåga" i Hull Wiklund, Cecilia- Faria, Daniel- Johansson, Bengt- Örhn-Lundin, Josefine (red.), *Strategisk utblick 7: Närområdet och internationell säkerhet*. FOI [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4454--SE>. Hämtdatum: 2024-04-05.

Larsson, L. Oscar 2019. "Ansvarsförskjutning och liberal styrning i skapandet av krismedvetna medborgare", *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol.121, nr. 4, s.599-626.

Lindberg, Mats 2018. "The VDP-triad in Ideational Analysis", Part 1. *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol. 120, nr. 2, s. 277-359.

Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF) 2023. *Struktur för effektiv samverkan*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://mpf.se/download/18.660bf8cf18c8acbdb7930a1b/1704205680884/struktur-for-effektiv-sa-mverkan-for-det-psykologiska-forsvaret-delredovisning.pdf> Hämtdatum 2024-04-10.

Peters, Sanna 2022. Totalförsvar-vems ansvar? Tillgänglig: <https://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1732720/FULLTEXT01.pdf>. Hämtdatum: 2024-04-02.

Petersson, Olof 2018. *Medborgarna och det psykologiska försvaret*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://rib.msb.se/filer/pdf/28661.pdf> Hämtdatum: 2024-04-05.

Petersson, Olof 2023. *Motståndssanda*. Myndigheten för psykologiskt försvar. Skriftserie 2/2023. [Elektronisk] Tillgänglig: https://www.mpf.se/assets/uploads/2023/04/MPF_skriftserie_2302_Motstandsanda.pdf. Hämtdatum: 2024-04-02.

Regeringskansliet 2024a. *Om regeringens prioritering: Säkerhetspolitiska läget*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-prioriteringar/sakerhetspolitiska-laget/om-regeringens-prioritering-sakerhetspolitiska-laget/> Hämtdatum: 2024-03-28.

Regeringskansliet 2024b. *Tal av statsminister Ulf Kristersson vid Folk och Försvars Rikskonferens 2024*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/tal/2024/01/tal-av-statsminister-ulf-kristersson-vid-folk-och-forsvars-rikskonferens-2024/>. Hämtdatum: 2024-04-28.

SFS 2001:82. Lag om svenskt medborgarskap.

SOU 1999:77. *Demokrati och medborgarskap*. Demokratiutredningens forskarvolym II.

SOU 2020:29. *En ny myndighet för att stärka det psykologiska försvaret*. Betänkande av psykförsvarsutredningen.

Statskontoret 2017. *Myndigheternas arbete med psykologiskt försvar*, (2017:5). [Elektronisk]
Tillgänglig:

<https://www.statskontoret.se/siteassets/rapporter-pdf/2017/201705.pdf>. Hämtad: 2024-04-06.

Teorell, Jan – Svensson, Torsten 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*.
Malmö: Liber.

Vedung, Evert 2018. "Fyra typer av statsvetenskaplig idéanalys", *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol.
120, nr.2, s.197-235.